

- вдосконалення програм розвивального навчання з російської мови та математики в 1-5 класах, видання принципово нового за своїм задумом Навчального словника з російської мови (П. Жедек, Т. Некрасова, В. Репкін), підготовка підручників математики для 1-3 класів (Е. Александрова, Г. Захарова, Т. Фещенко) та методичних посібників для вчителів розвивального навчання (Т. Некрасова та ін.);

- підготовка та перепідготовка вчителів для роботи за системою розвивального навчання (Е. Александрова, І. Бондаренко, П. Жедек, А. Захарова, Є. Мельник, Т. Некрасова, І. Старагін, Л. Тимченко, Т. Фещенко).

Установлено, що саме в цей час технологія розвивального навчання набула широкого розмаху: зазначена система отримала схвалення та поширення у шкільних працівників; суттєво збільшилась кількість шкіл, які працювали за системою розвивального навчання (у Харкові їх кількість уже обчислювалась сотнями); на базі школи № 85 м. Харкова була створена науково-експериментальна лабораторія союзного значення для теоретичного та експериментального вивчення розвивального навчання; було організовано Харківський науково-методичний центр із розвивального навчання (директор Г. Захарова) та створено Міжнародну асоціацію «Розвивальне навчання».

До факторів, які заважали плідному розвитку питань розвивального навчання молодших школярів на досліджуваному етапі віднесено: відсутність державної підтримки зазначеної технології, недостатня підготовленість учителів та учнів до реалізації системи розвивального навчання.

Таким чином, дослідження та експерименти харківських педагогів на етапі, який вивчається, сприяли тому, що технологія розвивального навчання з «наукового проекту перетворилася на одну з реальних альтернативних систем шкільної освіти».

Список використаної літератури

1. Репкін В. Из истории исследования проблем развивающего обучения в Харькове / В. Репкин // Вестник обучения. – 1998. – № 4. – С. 12–19.

2. Репкін В. В. На пути к системе развивающего обучения / В. В. Репкин // Вестник обучения. – 1997. – № 4. – С. 5–11.

3. Савченко О. Я. Досвід реформування української освіти: уроки і подальший поступ / Олександра Яківна Савченко // Шлях освіти. – 2010. – № 3. – С. 27–33.

Андрій Твердохліб

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ІВАНА БОРЕЦЬКОГО У ТВОРІ «О ВОСПИТАНИИ ЧАД»

Актуальною проблемою педагогічної освіти в Україні є виховання молодого покоління. Питаннями вихованнями переймалися педагогічні діячі різних епох у своїх навчальних закладах. Вітчизняна педагогіка не виняток. До числа таких талановитих педагогів-попередників, досвід та думки, якого використовувалися у

братських школах Львова та Києва кінця XVI і початку XVII століття є видатний представник гуманістичного, просвітительського педагогічного руху, громадський діяч, митрополит Київський, ректор та дидакал Іван Борецький, в чернецтві Іов. Достовірно відомо, що він виходець із західно-українських земель, народився в селі Бірча біля Перемишля [3, с. 299-300].

На жаль, І Борецький залишався в тіні і був відомий більше як активний практичний діяч братських шкіл і церковно-політичний діяч. І ми зовсім мало або майже нічого не знаємо про нього як про одного з лідерів передового демократичного напрямку в розвитку педагогічної думки в Україні кінця XVI і початку XVII століття. Це пояснюється до деякої міри тою обставиною, що тільки останнім часом досить переконливо доведено участь І. Борецького в складанні збірника «О воспитании чад» і його авторство «Перестороги» – талановитого памфлету, спрямованого проти експансії церковної унії 1596 року.

Сьогодні на підставі досліджень проф. М. Возняка ми до списку творів І. Борецького відносимо «Диалог о православной вере», Острог, 1606; «Амфологион», Київ, 1619; «Лимонарь, сиреч цветник» Київ, 1623; «Аполлия», Київ, 1628 та інші [9]. Тепер можемо додати ще два, а саме: «Иже во святых отца нашего Иоанна Златоустого беседа избранная о воспитании чад», видана у 1603 році в друкарні Львівського Ставропігійського братства, і «Пересторога зело потребная на потомные часы православным христианам» у рукописі. У двох останніх творах найбільш повно відображені просвітительські, педагогічні ідеали як самого Борецького, так і передової української громадськості його часу [10, с. 4-5].

Іван Борецький написав свій власний твір «Иже во святых отца нашего Иоанна Златоустаго беседа избранная о воспитании чад» займаючи посаду ректора та дидакала Львівської братської школи. Захоплений улюбленою справою, він присвячує свій вільний час складанню цього посібника, який у літературний ужиток ввійшов під назвою «О воспитании чад». Книжка вийшла невеликим тиражем. В ній оригінального тексту небагато, зате І. Борецький підбирає з педагогічних висловлювань отців церкви такі думки, які близькі йому, відповідають його власним поглядам на виховання. Для нас найбільший інтерес становлять педагогічні погляди І. Борецького. Як відзначає дослідник ідей Борецького Ф. Науменко, що він один з найвидатніших представників тієї педагогічної думки в Україні кінця XVI і початку XVII століття, яка лягла в основу практичної діяльності братських шкіл України і Білорусії і зробила пізніше великий вплив на розвиток школи і педагогічної думки, і вплинула на формування педагогічних поглядів видатного чеського педагога- Яна-Амоса Каменського [10, с. 28].

У збірці І. Борецького «О воспитании чад» ми виділили такі педагогічні ідеї: ідея єдності виховання і навчання у формуванні особистості, ідея всебічного виховання особистості дитини, ідея гармонійного поєднання соціального і релігійного у вихованні особистості, ідея пріоритету родинного виховання поваги до батьків, старших і наставників.

Ідея єдності виховання і навчання у формуванні особистості простежується також: «И так то много зашкодило панству рускому вельми, же не могли школ и наук посполитых разширити и оных не фундовано, бо кои бы были науки мели, тогда бы за неведомстю и глупством своим не пришли до таковое погибели» [10, с. 25]. В ті часи велику роль приділяли вихованню, а навчанню применшувалася

роль у становленні особистості. Тому І. Борецький започатковував школи за зразком єзуїтським Першу братську школу заснувало Успенське братство у Львові (1586 р.). За її зразком створювалися братські школи в різних містах України. В першій половині XVII ст. братські школи були створені і в деяких селах [7, с. 81]. Дослідниця Л. Коба зазначає: «Ці школи були двох типів: елементарного та підвищеного, які докорінно відрізнялися від інших існуючих шкіл, приміром, протестантських, католицьких, православних монастирських та національних: єврейських, вірменських тощо. Предмети у цих школах викладалися рідною мовою, вивчалася антична література, філософія, розвивалися розумові здібності учнів, певною мірою – демократизація» [6, с. 45-47]. Найхарактернішою особливістю братської школи з перших днів існування був її всестановий характер. Братчики підкреслювали, що школа заснована «для навчання дітям усіх станів», «убогих за простибіг (безплатно), а багатих за рівним датком» [4, с. 85].

Дослідження каталогів братської бібліотеки свідчать, що в навчальному процесі значну увагу приділяли творам класичних авторів: тут були видання Аристотеля, Овідія, Вергілія, Валерія Максима та ін. У 1591 р. була надрукована греко-слов'янська граматики «Адельфотес», складена учнями школи і учителем Арсенієм Еласонським [6, с. 45-47].

Про організацію навчально-виховного процесу школи також чітко роз'яснює статут цього закладу в якому сказано: «о 9-й ранку розпочиналися заняття влітку, зимою вчитель визначав коли розпочинати навчання. В результаті успіхів у класі, учень займав певне місце за партою. Якщо хтось із учнів не з'являвся на урок – учитель посилав когось із вихованців з'ясувати причину. Навчальний день починався з молитви, а потім школярі відповідали домашнє завдання і перевірялися виконані вдома письмові роботи. Після цього вчитель пояснював новий матеріал і видавав учням завдання, щоб вони переписали їх вдома. Іноді урок проходив у формі бесіди чи диспуту. Потім відпочинок. Діти обідали і знову поверталися до школи, виконували і перевіряли домашні завдання один у одного» [8, с. 118-119].

Ідея всебічного виховання особистості дитини. Дослідник життя І. Борецького М. Возняк у своїй книзі зазначає: «Іван Борецький не регламентував науку дітей схоластичним вивченням «граматики богомольного й праведнословного часословія», як рекомендував Іван Вишенський, а прагнув до того, щоб маленькі українці знали й сім наук визвольних» [2, с. 18].

Ідея гармонійного поєднання соціального і релігійного у вихованні особистості у І. Борецького полягає в тому, що він виявляє глибоке розуміння соціальної функції виховання, його суспільно-політичного значення, значення у формуванні особистості людини. Життя людини, хід історичних подій І. Борецький ставив у пряму залежність від напрямку виховання, але не тільки від Божої волі, що було типовим для І. Вишенського і його сучасників.

Іван Борецький піднімається до розуміння того, що не одна сліпа доля визначає майбутнє народу, так само як не одна сліпа доля, соціальний стан чи походження визначає майбутнє окремої людини. Він зумів піднятися над своїми сучасниками до усвідомлення того, що людина є не тільки об'єктом подій, пасивний продукт суспільного розвитку або Божественного визначення, але й може втручатися в їх хід, змінюючи їх по своїй волі. Тобто, напрям діяльності людини

повинен бути вольовим, цілеспрямовано свідомим. А це можливо тільки в результаті належної «науки», тобто внаслідок належного виховання. У творі це звучить так: «Бог то Бог, но и сам будь не плох».

Однак, дослідник Ф. Науменко відзначає, що не потрібно в Борецькому бачити Д. Локка, як це приписують деякі дослідники. Борецький зв'язував закономірності історичного розвитку з вихованням тільки інтуїтивно, по-друге питання розвитку особи, тобто й питання виховання, ставив у певну залежність від природних даних особи, не відкидаючи зовсім і Божественного визначення. Останнє говорить, що він був сином свого часу [11, с. 105]. Він далекий від локківської думки, що людина від народження «чиста дошка», нібито не вроджені ідеї, не спадковість визначає місце людини на поприщі суспільного життя, а «наука», яку він пізнає в школі, і виховання [10, с. 29]. Про суспільну роль виховання, пізніше розвинену Д. Локком і його послідовниками – французькими просвітителями, ми виявляємо і у І. Борецького. Це ж дає нам право на право разом з дослідником Ф. Науменком називати його раннім українським просвітелем.

Ідея пріоритету родинного виховання поваги до батьків, старших і наставників. У своїй праці І. Борецький «Про виховання чад» наголошує на необхідності систематичного виховання дітей з раннього віку. Батькам слід серйозно ставитися до вибору вчителя «ізядно розумного, не розбійника, не п'яницю і в художестві іскусного». Вчителів треба поважати й любити не менше, ніж батьків [1, с. 3]. Несумлінне ставлення батьків і учителів до виховання дітей І. Борецький вважав смертельним гріхом, загрожував їм суворим покаранням у потайбичному житті. Він застерігає батьків від помилок у поспішному виборі вчителів випадкових, тобто таких, «якоже прилучится» [1, с. 14]. А якщо виявиться, що вихованці недисципліновані, нестримані, «сице скачут, сице лека ют, не обузданы обходячи...», то винуватцями цього є передусім вихователі, тобто батьки і вчителі [1, с. 14].

Ставлячи високі вимоги до вчителів як вихователів дітей, він закликає ставитись до них з особливою повагою, навіть більшою ніж до батьків. Словами Іоанна Златоуста І. Борецький заявляє з цього приводу: «Учителей паче отцев взыскивати подобает и любити» [1, с. 23].

Беручи безпосередню участь у діяльності Острозької академії, братських шкіл Львова і Києва, І. Борецький зайняв видатне і почесне місце в історії розвитку школи і української педагогічної думки свого часу. Його по праву можна віднести до числа ідеологів педагогічного просвітительського руху в Україні кінця XVI і початку XVII століття. А братська школа за його ректорства мала значний вплив на розвиток освіти не лише в Україні, а й у Білорусі, Молдові, Волощині та інших країнах. Вона виховала чимало видатних громадських і культурних діячів [5, с. 12].

Список використаної літератури

1. Борецький І. Іже в святых отця нашего Іоанна Златоуста беседа выбрана о воспитаніи чад / І. Борецький. – Л., 1609. – 36 с.
2. Возняк М. С. О воспитании чад / М. С. Возняк // Пам'ятки братських шкіл на Україні. – К., 1985. – 25 с.

3. Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его духовные сподвижники / С. Голубев. – К., – Т. I. – 559 с.
4. *Diplomata Statutaria*. Юбилейное издание в память 300-летия основания Львовского Ставропигийского братства. – Л., 1886. – Т. 1. – 215 с.
5. Ісаєвич Я. Найстаріші документи про діяльність братств на Україні / Я. Ісаєвич // – К., 1966. – Вип. 2. – С. 12-22.
6. Коба Л. А. Братські школи в Україні : XVI – XVII ст. / Л. А. Коба // Початкова школа. – 1994. – № 11. – С. 45-47.
7. Радянська енциклопедія історії України. – К., 1971. – Т. 3 – 375 с.
8. ЦДІАУЛ. Ф. 129. Оп. 1. Спр. 68. "Альбом" Львівського Ставропигийського братства (рукопис у збірці ЛІМ), – Арк. 22-39. Публікація: MCS. – С. 603.
9. Возняк М. Письменницька діяльність Івана Борецького на Волині і у Львові / М. С. Возняк // Вид. Львівського університету – Л., 1954. С. 66.
10. Науменко Ф. І. Педагог-гуманіст і просвітитель І. М. Борецький / Ф. І. Науменко // Лекції з історії педагогіки для студентів університету/ – Л., 1963. С. 116.
11. Наукові записки Львівського педагогічного інституту, випуск другий, серія педагогічна, Вид. ЛДУ, 1955. С. 105.

Максим Сайбеков

НОВАТОРСТВО ІСИДОРА СЕВІЛЬСЬКОГО В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Перехідні епохи, особливо епохи радикальних цивілізаційних перетворень, характеризуються двома головними тенденціями: прагненням подолати старий, що втратив довіру контекст і зберегти ті сторони колишнього порядку, які піддаються трансформації і розцінюються як значущі. Такі періоди — час не тільки придбань, але і втрат, і на переломі від Стародавнього світу до Середньовіччя однією з віх даного процесу став Ісидор Севільський.

Проблемою є питання про масштаб і характер впливу Ісидора на інтелектуальну культуру та навчально-виховний процес Середньовіччя. При цьому особливу увагу необхідно приділити праці «Етимологія, або Початки» Ісидора, її поширенню, впливу на виклад семи вільних мистецтв.

Ісидор був не тільки збирачем античного знання. Ісидор був, якщо можна так висловитися, інтелектуалом у владі, його авторитет значно перевершував авторитет часто змінюваних германських королів Вестготської Іспанії, чого вартує його вплив на короля вестготів Сісебута, який під впливом свого наставника пише поеми, займається творчістю і просвітницькою діяльністю.

Отже, Ісидор за допомогою своїх творів в певному сенсі створював ідеологію і необхідно пов'язану з нею програму освіти в Вестготській Іспанії.

Особливе місце серед досліджень із проблеми піднесення культури в часи «варварських» відроджень займає вивчення творчості й особистого внеску в формування середньовічної філософії й системи освіти видатного просвітника Вестготського відродження Ісидора Севільського. Йому присвячені праці В.І. Уко-